

Jegyzetek

- 1 Mivel ebben a 32-ben a BA- és MA-hallgatóként felvételt nyertek is szerepelnek, így a helyzet jóval rosszabb, mint pl. az 1992-es adat esetében.
- 2 Itt 2009-ben jelennek meg az első végzett MA-hallgatók, tehát inentől kezdve osztanak BA- és MA-diplomákat is.

Felhasznált források

- Borzák István 1990. *Kell-e a latin?* Budapest.
- Ritoók Zsigmond 2000. „A középiskolai latinitás helyzete Magyarországon 1945 és 1995 között”: *Valóság* 49/7, 46–60.
- Országos Felvételi Iroda adatbázisai
 Educatio Kht. adatbázisai
 Oktatási Minisztérium adatbázisai
 Nemzeti Erőforrás Minisztérium adatbázisai
 Közigazgatási Intézményi Rendszer Statisztika adatbázisai
 Oktatási Hivatal Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ
 Központi Statisztikai Hivatal évkönyvei, adatbázisai

Takács László (1968) klasszika-filológus, a PPKE BTK Klasszika-filológia Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense. Kutatási területe Nero korának irodalma és az ókori latin kommentárirodalom.

Tisztelt Elnök úr, Tisztelt Társaság!

Először is köszönöm a megtisztelő fölkérést, hogy a vita-esten fölkért előadóként mondhatom el véleményemet, benyomásaimat, illetve javaslataimat. Hat problémakörben kérték véleményemet, s igyekszem is valamennyiben véleményt nyilvánítani, de mondandómban ezeket a kérdésköröket nem egymás után érintem, hanem úgy, ahogy mondandóm logikája szerint következnek. Szeretném leszögezni, hogy bár elfogadom az ókortudomány szélesebb értelmezését, kompetensnek csak egy részterületen, a klasszika-filológián belül érzem többé-kevésbé magam, így megnyilatkozásom közép-pontjában ez a terület áll. Le kell azt is szögezmem, hogy jelen alkalomra elsősorban a problémákra, anomáliákra, nehézségekre összpontosítottam figyelmemet, így a továbbiakban az általam kritikusként látott pontokkal foglalkozom.

Kiinduló tételem az, hogy a magyar ókortudomány mindenkori és mai állapotát diszciplináris, történeti, illetve történelmi-politikai és emberi tényezők alakították. Egyes vonatkozásokban egyik vagy másik, többnyire azonban mindhárom. A tudomány belső logikáját, fejlődését aligha lehet külső akarral megváltoztatni, a másik két vonatkozásban azonban nem vagyunk eszköztelenek. A legnehezebb azonban az emberi vonatkozások felmutatása. Nem ezzel kezdem, de ezt sem fogom elhallgatni.

Először is: diszciplináris adottság, hogy az ókortudomány magába foglalja az egyiptológiát, az ókori Izraelt és a klasszikus görög-római világot, amelyek kutatása önmagában is tovább specializálódott az elmúlt évtizedekben, vagyis az ókortudományon belül képviselt tudományterületek egyre messzebb kerültek egymástól. Ennek intézményi következményei is voltak: az elmúlt bő évtizedben létrejött például a patrisztikai, neolatin és bizantinológiai társaság, amely tudományterületek sok szállal kötődnek a klasszika-filológiához. Diszciplináris adottság, hogy az ókor hagyatéka írásos és anyagi relikviákra osztható.

A fennmaradt szövegek köre alig bővül, így a klasszika-filológia feladata egy jól behatárolható szövegtudomány vizsgálata, értelmezése, míg például a classica archaeologia folyamatosan gyarapítható bázisra épül.

Másodszor: történelmi adottság, hogy a magyar nem nemzetközi tudományos nyelv, vagyis nekünk egyszerre kell magyar nyelvű vagy nemzeti és nemzetközi tudományt művelni; történelmi adottság, hogy szinte alig rendelkezünk olyasmivel, ami a klasszika-filológiai kutatások materiális bázisát adná (alig vannak klasszikus auktorokat tartalmazó kódexek), történelmi szerencse viszont, hogy miénk Pannonia nagy része és a dunai *limes* jelentékeny része. Mindebből szükségszerűen következnek: *tudományos és történelmi* imperatívusz a magyar klasszika-filológia számára, hogy bekapcsolódjék a nemzetközi tudományosságba. Erre azonban a magyar klasszika-filológia egészében sosem volt képes, csak egyes képviselői (pl. Kerényi Károly, Alföldi András, Moravcsik Gyula stb.). Ennek okai véleményem szerint a következők: egyfelől a magyar ókortudomány mögött sosem volt szilárd intézményi háttér – ahogy ma sincs. Jelen helyzetben kifejezetten azt érzem, hogy a több évtizede működő egyetemi tanszékek sorsa is könnyen bizonytalanná válhat. Jó példa erre a debreceni klasszika-filológiai tanszék sorsa,¹ de nem lehetek nyugodt a magam egyeteme, a PPKE intézetével vagy tanszékével kapcsolatban sem. Az utóbbi években – sajnos – sikeres hadjárat indult a bölcsészképzés és a hamisan értéktelennek kikiáltott bölcsészdiplomák, illetve az ún. kis szakok ellen, és miközben mélyülő demográfiai válságban van az ország, az egyre fogyatkozó generációk tagjai közül egyre kevesebben választják a klasszikus szakokat. Nemcsak a görög és latin szakosok száma csökkent drámai módon az elmúlt években, hanem megfogyatkoztak a hebraisták is. Bár az egyiptológia és a régészet népszerű, nem tudom fölmérni, hogy a jelentkezőket mi hajtja jobban, az egzotikus kutatások és a kincskereső kalandvagy, vagy a tudomány iránti őszinte érdeklődés.

Ha tehát az intézményrendszert nézem, bár egy akadémiai intézet vagy egy intézeti osztály sem jelent önmagában garanciát a folyamatos működésre, mégis szilárdabb alapot jelenthetett volna, mint egy néhány éves mandátummal rendelkező, bizonytalan infrastrukturális háttérű, ilyen vagy olyan pénzből finanszírozott kutatási program, vagy a hallgatói jelentkezések és a kiszámíthatatlan oktatáspolitikai függvényében és a szűklátókörű egyetemi vezetés ellenében olykor élet-halál harcot folytató tanszékek. A nemzetközi jelenléthez szükséges lenne ugyanis egy olyan, a magyar klasszika-filológiát felmutató közös tudományos vállalkozás, amely kellően reprezentatív és színvonalas a nemzetközi elismerés megalapozásához. Ilyen igazából sem a háború előtt, sem azóta nem volt. Olyasmire gondolok, mint Juhász László *Bibliothecája*, és bár nemzetközileg jelentős, ezt a funkciót természeténél fogva mégsem töltheti be a magyarországi latinság szótára. De nem tölthetik be ezt a funkciót az idegen nyelvű folyóiratok sem: az *Acta Antiqua* és az *Acta Classica* nemzetközi folyóiratok, amelyek folyamatos és színvonalas működtetése mindannyiunk kötelessége és feladata, de ezek hangsúlyozottan nemzetköziesek, én pedig olyasmire gondolok, ami úgy nemzetközi, hogy közben nem sújtja a folyóiratok eltagadhatatlan efemeresége.

Nagy kérdés, hogy erre alkalmas-e egyáltalán a magyar klasszika-filológia. Képesek vagyunk-e olyan rést találni a nemzetközi tudományos piacon, amelyet a siker reményében kísérhetünk meg betölteni? Ha végigtekintünk az elmúlt évtizedeken, azt tapasztaljuk, hogy születtek értékes, akár reprezentatívnek is tekinthető vállalkozások, ezek azonban egy idő után kifulladásra: nem folytatódott az akadémiai kétnyelvű könyvsorozat, sem az *Auctores Latini*, s még a legerősebb tudományos műhelyek sem voltak képesek (különbféle okokból) az egész magyar klasszika-filológiát összefogó vállalkozás indítására. Az egyetlen kivétel talán a Havas László kezdeményezésére megszületett *Bevezetés az ókortudományba* kötetei jelentik. Ezek a kiadványok azonban nem nevezhetők nemzetközieseknek, hiszen hatókörük a magyar nyelv határainál véget is ér. S mi hiába fogjuk rá valamire, hogy nemzetközi mércével mérve is jelentős, ha a valódi megmérettetés lehetőségét nem tudjuk megragadni. Ki merem jelenteni, és azt gondolom, ez az egyik legsúlyosabb problémánk: a magyar klasszika-filológiának, de talán az egész magyar ókortudománynak sincs tartós és keresett, a szaktudomány közel egészét nemzetközi szinten reprezentáló exportcikke.

Erre azért is lenne szerintem lehetőség, mert a magyar klasszika-filológiai kutatás megfelelően gazdag és a nemzetközi trendekhez igazodó. Nyilvánvaló, hogy különféle irányzatok, iskolák vannak jelen, és bár hajlamosak vagyunk a magunk szempontjait egyedül üdvözítőnek tekinteni, valójában kizáró-

lagosságról nem beszélhetünk. Ez tulajdonképpen egyébként szerves folytatása a hazai klasszika-filológia bő évszázados történetének, hiszen egymással rivalizáló irányzatok mindig voltak, és sohasem hiányzott a nyugati orientáció sem. Tény azonban, hogy az utóbbi időben a német irányultságot fölvaltotta az angolszász, és sajnos továbbra is gyenge a francia és a spanyol, de növekszik az olasz, illetve hajlandóság mutatkozik a közép-európai klasszika filológiai együttműködés erősítésére, amelynek személy szerint elkötelezett támogatója vagyok.

Megfontolásra, továbbgondolásra ajánlott javaslataimat hat pontban foglalom össze:

1. Az Ókortudományi Társaságon belül a regionális tagozódást vagy egészítse ki, vagy váltsa fel a tudományterületi tagozódás: jöjjenek létre a különféle tudományterületeknek megfelelő tagozatok.²
2. A magyar ókortudomány képviselőinek mindent el kell követniük a hosszú távú intézményi bázis biztosítására.
3. A magyar ókortudományon belül az információáramlás sokkal hatékonyabb formáinak kialakítását tartom szükségesnek; s célszerűnek tartanám emiatt az online jelenlét maximális kihasználását.³
4. Speciálisan a klasszika-filológusokra gondolva azt javaslom, meg kell vetnünk az alapjait a közös és reprezentatív nemzetközi jelenlét kiépítésének, vagyis a folyóiratok mellett szükségesnek tartom egy nemzetközi érdekeltsgű vállalkozás kidolgozását, amihez nyilvánvalóan előkészítő munkálatok szükségesek.
5. A tudományos klikkek az egész ókortudomány érdekében vizsgálják fölül az elzárkózás (rosszabb esetben az elutasítás) logikáját. Nem kell egymás nyakába borulni, de tarthatatlan helyzet, hogy nincs normális tudományos diskurzus. Sehová sem vezet, ha nem reflektálunk egymásra, ha elbeszélünk egymás mellett, ha érdektelenségűl kiadványok sora marad visszhangtalan s tűnik el az ismeretlenségben.
6. Javaslom továbbá, hogy ugyanennek a logikának a meghaladására kísérletet téve mindenki, aki abban a helyzetben van, gondolja végig, hogy a közösség által rá bízott döntési, irányítási, vezetési felhatalmazást hogyan tudja a leghatékonyabban a magyar ókortudomány egész közössége javára fordítani. Vagyis – hogy Simon Attila szavaihoz csatlakozzam – nyitottnak kell lennünk diszciplínárisan és emberileg is.

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

Takács László

Jegyzetek

- 1 A vitaest óta a pécsi klasszika-filológiai tanszék sorsa is bizonytalanra vált, tudomásom szerint a tanszék elvesztette önállóságát, s nincs biztosíték a megváltozott keretek közt való fennmaradásra sem.
- 2 Ezt a javaslatomat többen félreértették. Nem a hagyományos pénteki felolvasóülések fől számolásáról van szó, hanem arról, hogy a szakterületek képviselői részvételével több olyan tudományos ta-

nácskozást, műhelykonferenciát stb. lehetne tartani, amelyek kevésbé vagy egyáltalán nem érdekesek a más területekkel foglalkozók számára, de az adott téma szakembereinek lehetőségét adnának az eszmecsere.

- 3 A vitában elhangzottak ellenére is úgy gondolom, hogy vannak olyan szövegek, amelyeket nem érdemes nyomtatásban megjeleníteni, valamilyen nyilvánosságát azonban szükséges lenne bizto-

sítani ezeknek a szövegeknek is. A társaság honlapján nyugodtan meg lehetne jelentetni a felolvasott előadások szövegét, vagy a megjelent ókortudományi kiadványokról egy rövid, akár a szerző által írt tartalmi összefoglalót, képpel – könyvajánlóként. És a tár-

saság honlapján szerepelhetnének hasznos linkek, valamint a digitalizált ókortudományi könyvek, anyagok adatbázisa. De talán az is megfontolandó lenne, hogy érdemes-e minden disszertációt könyvként közreadni.

Horváth László (1967) klasszika-filológus, az ELTE BTK Görög Tan-
székének habilitált egyetemi docen-
se, az Eötvös Collegium igazgatója.
Kutatási területe: attikai szónokok,
történetírás.

Tisztelt Elnök úr, tisztelt Elnökség, Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt köszönöm az Ókortudományi Társaság Elnökségének a megtisztelő felkérést, hogy elmondhatom gondolataimat, és engedjék meg, hogy rögtön némi mentegetőzéssel kezdjem. Szükségképpen erősen szubjektív megközelítésből fogom elmondani mindazt, ami a felvetett kérdésekkel kapcsolatban eszembe jutott. Az objektívebb megközelítés, a kritikai elemzés adatokat kíván, akár statisztikákat is, amellyel bizonyára közelebb kerülhetünk a kívánt célhoz. Úgy gondolom, ilyen szempontból a helyes megközelítés épp Karsai György tanár úr elemzése volt. Kérem, így fogadják mindazt, amit mondok.

Nemcsak adatok híján nem látok rá a magyar ókortudomány egészére, de megvallom, bár az ókortudomány egységét mindig elérendő, követendő ideának gondoltam, mostanra már be kell látnom, aligha fogom valaha is megközelíteni ezt az eszményt, amelyet mindannyian szeretnénk követni. Óhatatlanul maradok tehát én is a kaptafánál. Miképp Takács László tanár úr az imént megfogalmazta: magam is klasszika-filológus vagyok, ráadásul pontosan nem ismerem, mi, hogyan történik más helyeken az oktatásban és az intézmények működésben. Elsősorban az ELTE oktatási tevékenységében vannak tapasztalataim, mindemellett az Eötvös Collegiumban alkalmam van a különféle ókori területek között bizonyos általános kutatási és képzési összefüggéseket felfedezni, vagy legalábbis vélelmezni. A Collegiumban ugyanis a klasszika-filológiai műhely mellett orientalisztikai műhely is működik. Itt elsősorban a képzés és a kutatási módszertan területén szembesülnek hasonló problémákkal és kérdésekkel a diákjaink. Hozzáteszem, hogy nem katalógusát kívánom adni azoknak a kérdéseknek – és értelemszerűen a válaszoknak –, amelyeket írásban felvetett az Elnökség, hanem olyan pontokat fogok kiemelni, ahol úgy érzem, talán mondhatok, hozzátehetek valamit a közös gondolkodáshoz. Gyakorlatiasan követem tehát a felvetett kérdések sorrendjét és egyenként elmondom a hozzáfüznivalómat.

A művelt szakterületek közül szeretnék kiemelni néhányat. Fontosnak tartom a bizantinológiai és a középlatin kutatások erősítését. Nemcsak a kutatás megújítása szempontjából fontos területek ezek – hiszen különösen a középlatin területen folyamatos és folytonos a kutatói aktivitás –, hanem a képzés területén is. Különösen igaz ez az újjáéledő magyar bi-

zantinológiára. Ehhez kapcsolódva három gondolatot, illetve területet szeretnék hangsúlyozni, amelyet a „hungaricum” fogalmához kötök. Az első átfogóbb gondolat: fontosnak tartom, hogy vigyük tovább és fejlesszük azt a készségünket, amely máig jellemzője a magyar ókortudománynak: tudniillik a hazai képzésnek köszönhetően a magyar ókortudomány és klasszika-filológia jelen van a nemzetközi szintéren, képes olyan teljesítményekre, hogy beleszóljon a nemzetközi vitákba. Ezt a vitára és beleszólásra való képességet tekintem az első és legfontosabb magyar sajátosságnak, amelyet a képzésre alapozva fenn kell tartanunk, illetve célként mindig követnünk kell. A második ilyen „hungaricum”, amelyről nem szabad megfeledkeznünk: a Magyarországon, tehát területileg hazánkban fellelhető írott és tárgyi források gondozása, kiadása. Ide értem természetesen a feliratokat, a kódextörödékeket, vagy épp a Szépművészeti Múzeumban őrzött görög papiruszok feldolgozásának kérdését, amelyet Nagy Árpád Miklós szorgalmaz. A harmadik „hungaricum”-ként megnevezhető terület, amelyet feltétlenül és töretlenül művelnünk kell, a magyar kultúrához kötődő, szorosan kapcsolódó témák, kérdések értő feldolgozása, hiszen kitől mástól, mint épp magunktól várhatjuk mindezt.

Az egyes szakterületeken végzett kutatások időszerűségének kérdésével kapcsolatban: az időszerűség fogalmát nehezen lehet meghatározni, itt értelemszerűen nem arra kell gondolnunk, ami az OTKA-értékelésekben felmerül, hogy van-e a kutatásnak gazdasági hasznosíthatósága. Ez a természettudományi kutatásokra igaz lehet, de nálunk időszerűség alatt elsősorban talán a közvetlenül kiváltott szakmai érdeklődést érthetjük. Ugyanakkor ez utóbbit is nehéz objektíven mérni, mert rendkívül viszonylagos. Egy szempontot szeretnék azonban felvetni. Minden témáról bárki szubjektív módon állíthatja, hogy éppen időszerű-e vagy sem, de érdemes lenne megvizsgáljunk – a nagy adatbázisok, nyilvántartások (gondoljunk akár az MTMT-ben tárolt adatokra) kényszerű példájából kiindulva –, hogy kit, milyen témában, mikor hívnak meg külföldi konferenciára. Sokatmondó lehetne egy „meghívott konferencia-előadások”, illetve „elfogadott absztraktok” mutató. Érdemes volna megnézni, vajon a nemzetközi tudományos közösség meghívására hány előadás vagy publikáció születik (és milyen témában). A sokat kárhoztatott idézettségi listákat sem volna szabad lebecsülnünk, noha bölcsészkutató számára mindez gyakran visszatetsző. Milyen a

nemzetközi visszhang, az idegen nyelven publikált írásainkat miként és hányszor idézik külföldi – ez is mutató lehet, ha objektíven próbáljuk megítélni, hogy az adott téma, az adott terület mennyire időszerű.

A hazai kutatásainknak a nemzetközi ókortudományhoz fűződő viszonyára vonatkozó kérdéshez kapcsolódóan: nekem az a benyomásom, hogy egyetemlegesen is jó a magyar ókortudomány megítélése külföldön. Mindezt külföldi kollégákkal találkozva nem csak a saját szűk területén tapasztalja az ember. Meggyőződésem, hogy mindennek az alapja a jól képzett filológus, a jól képzett ókortudós. Hallgatóinkat, fiatal kutatóinkat keresik külföldön, még akkor is, ha ezek a klasszika-filológiai területek (akár a papirologiára is gondolhatunk) nem csak hazánkban szűkültek vagy szűkülnek be. Az a tapasztalatom, hogy ha valaki a klasszika-filológiai képzést elvégzi, tisztességesen megállja a helyét abban az összesítő öt évben, amelyet magunk is végigjártunk, komoly előnybe kerül, olyan alapokat, háttérrel szerez, amellyel külföldön is érvényesülhet.

Ha az adatokat tekintjük, mondhatjuk: akik állhatatosan végigjárták a hazai képzés útját, azoknak csak-csak sikerült, meg tudtak maradni a tudomány művelésénél. Épp ezt szoktam mondani a kezdő görögös hallgatóknak: van remény, igenis, meg tudnak majd állni a lábukon, ha valaki úgy végzi el a szakot, ahogy azt kell. Természetesen ehhez szükséges a tanári segítség is, az a felelősség, amelynek mindannyiunkat jellemeznie kell: a képzésbe kerülő ifjú embert, ha megvan hozzá a tehetsége, végig kell kísérnünk a pályán. Ha tehát tehetséges, és úgy dönt, hogy a szakmát szeretné művelni, akkor kötelességünk öt célhoz juttatni. Ez nagyon nehéz feladat, de vannak kapaszkodók: az ifjú kutatók számára nagy pályázatok révén is teremtsünk lehetőségeket, alkalmazásokat – ez a közögeneráció komoly felelőssége. Szép példákat sorolhatnánk nagy pályázatokból, hirtelen most a Bölcsészettudományi Kar nemrég zárt TÁMOP pályázata jut eszembe, ahol az egyetem vezetése és Dékán úr jóvoltából számos fiatal ideig-óráig „lélegzethez jutott”.

Az ókortudomány magyar oktatásban kialakult helyzetére térve, úgy érzem, hogy végveszélyben vagyunk. Az előttem szólók is kiemelték már, Takács tanár úr is, a hazai latinoktatás az utolsó óráit éli, ha nem tudunk cselekedni, akkor úgy járunk majd, mint a görög esetében, beszorulunk az egyetemi falak közé, és a középiskolai latin eltűnésével az ókortudomány természetes utánpótlása megtörik. Itt azonnali cselekvésre van szükség. Valójában a bölcsész szakokat érintő átfogó összeomlás következhet be. Példaképpen említhetem a francia képzést. Kilenc kéttannyelvű gimnázium működik Magyarországon, és ha megnézzük, hogy ezen gimnáziumok végzős tanulói közül hányan jönnek francia szakra, akár csak az ELTE-re, illetve hányan tervezik, hogy tanárok vagy kutatók lesznek, a végeredmény soralmas. Tehát nemcsak a klasszika-filológia utánpótlása van rendkívüli veszélyben, hanem általános romlásnak vagyunk tanúi, amelynek természetesen megvannak a társadalmi okai. Meggyőződésem, hogy az oktatáspolitikai pozitív diszkriminációja híján el fogunk veszni. Arra kellene törekednünk, és erre véleményem szerint van fogadókészség a mostani kormányzatban is – hozzáteszem, hogy az előző kormányzatnak minisztert, a mostani kormányzatnak helyettes államtitkárt „adott” a latin szak –, egyszerű, gyakorlatias javaslattal élve:

mondják, mondjuk ki, hogy a görög, a latin és egyéb ókortudományhoz kötődő szakoknak a felvétele „ingyenes” legyen, ne járjon költségtérítési kötelezettséggel: ha már a megélhetés később bizonytalan, szabadon, kedvére tanulhasson az egyetemi hallgató. Legyenek ezek és az ezekhez hasonló szakok oktatás- és tudománypolitikai szempontból kiemelve, tudniillik működésük és fenntartásuk nemzeti érdek. Mindez költségvetési szempontból sem jelentene érvágást. Ehhez a kérdéshez tartozik, hogy az érdeklődés fenntartása, a népszerűsítés mellett – amire törekednünk kell – változatlanul alapvetőnek tartom a rendkívül szigorú és alapos képzést, amely a nemzetközi szerepvállalásunk záloga. Ebben az összefüggésben az elmúlt évtizedben sokszor hangzott el a versenyképesség hívószava. Sokan úgy gondolták, mindezt leginkább úgy érthetjük, hogy például – sarkítva a dolgot – egy Erasmus Mundus pályázat keretében (az egyetemek között az átjárhatóság biztosított) a hallgató akár szinte fél évente máshol hallgathatja az órákat Európában. A mobilitás tehát rendkívüli lehet, ami nagyon szép és nagyon jó, de a klasszika-filológia területén önmagában sehova nem vezet. Csak akkor leszünk valóban versenyképesek – ezt nemcsak magam tapasztaltam, hanem tanítványok, pályatársak is, akik külföldre kikerültek –, ha azt az alapos, elsősorban nyelvi képzést biztosítjuk, amelyet tanárainktól mi magunk is kaptunk. Ez teremti meg a valódi versenyképességet, és ezt nem szabad feladnunk, különben végképp elveszítjük a nemzetközi távlatokat.

Néhány gondolat a hazai ókortudományi folyóiratok kérdésköréhez. Hivatalból is tisztelettel kérem a Tagságot és az intézményeket, hogy támogassák a hazai két nagy, reprezentatív, akadémiai folyóiratot, az *Antik Tanulmányokat* és az *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*t, amelyek működése tudományunk szempontjából létkérdés. Szükség van egy magyar és egy idegen nyelvű akadémiai folyóiraatra, ahol a filológiai dolgozatokat és tanulmányokat közölhetjük. Egymást jól kiegészítve párban működött és működhet továbbra is a két folyóirat. Az *Antik Tanulmányokban* a kutató a hazai közönség számára fogalmazhatja meg az eredményeit (főként, ha van disputa), hogy azután kellő átgondolás és a remélt visszhangok meghallgatása után idegen nyelven a külföldiek számára is közölje, és így kerüljön át a tanulmány az *Acta* hasábjaira. Kérem, és figyelmebe ajánlom a tisztelt intézmény-képviselőknek, rendeljük meg ezeket a folyóiratokat. Igaz, viszonylag drágák, és a költségvetés szerény, pályázatok azonban vannak. Az Eötvös Collegiumban megrendeltük mind a két hazai folyóiratot. Ezen folyóiratok mellett természetesen igény van más időszakos kiadványokra is, és minél színesebb és szélesebb, változatosabb a kínálat, annál jobb, de e két folyóiratunk működtetése stratégiai érdek.

A magyar ókortudomány utolsó száz éve és az elmúlt két-három évtized összefüggésében azt tapasztaltam, hogy a folyamatosan egyre kedvezőtlenebbé, sőt ellenségesebbé váló társadalmi és különösképp gazdasági környezet ellenére igenis fennmaradt a magyar klasszika-filológia és ókortudomány művelése, kiemelkedő színvonala, és ezt a történelem sajátos finctorának is tarthatjuk. Tudniillik a poroszországi képzés megragadt a tervgazdálkodásra épített későbbi rezsimben, és tulajdonképpen ez biztosította a legmodernebb típusú, kevés diákkal, de hatékonyan működő, amolyan *tutori* képzést. Öt éven át a hallgató arra volt és van kényszerítve, és ezt nem szabadna felad-

nunk, hogy tanárától közvetlen irányítást kapva haladjon előre. Egyedi jellegzetesség volt ez, nyugaton ilyesmi elvétve van, ezt is tapasztaltam, ezt kellene őriznünk, és ebben van – ismételtén visszatérve a gondolatra – a magyar klasszika-filológia nemzetközi elismertségének és jövőjének is a záloga.

Nem törekedtem minden kérdés megvizsgálására, azokat a gondolatokat állítottam előtérbe, amelyek régóta foglalkoztatnak, így kérem, bocsássák meg, ha nem tértem ki sok fontos szempontra. Köszönöm a figyelmüket.

Horváth László

Ritoók Zsigmond (1929) klasszikus-filológus, az MTA rendes tagja, az ELTE BTK Latin Tanszékének ny. egyetemi tanára. Fő kutatási területe az antik irodalom- és esztétikatörténet.

Legutóbbi írása az *Ókorban*:
A Szeikilosz-költemény (2009/1).

A rendelkezésemre álló rövid idő alatt természetesen nem tudok mindazon kérdésekről beszélni, melyeket a vitaülés szervezői előkészítettek. Mindössze két kérdéskörhöz kívánok hozzászólni: a folyóiratokéhoz és az egyetemi oktatáshoz.

A folyóiratok számával nem lehetünk elégedetlenek. Két idegen nyelvű és két magyar nyelvű folyóirat talán még egy kicsit sok is: olykor probléma a folyóiratok teleírása. A folyóiratok azonban egy feladatukat mégis csak fogyatékosan teljesítik. Az utóbbi években, évtizedekben örvendetesen nőtt a magyar ókortudományi könyvek száma – elmarad azonban ezek kritikai ismertetése vagy egyáltalán tudomásul vétele. (Ez utóbbiban az *Ókortudományi Értesítő* igyekszik valamelyest segíteni – ha meg tud jelenni.) Mikor Szilágyi János György szerkesztette az *Antik Tanulmányok* kritikai rovatát, ő gondoskodott arról, hogy a folyóirat recenzíós példányokat kapjon. Felkért recenzenseket, és szelíd kényszerrel be is hajtotta rajtuk az ismertetéseket. Így kialakulhatott a tudomány munkatársai között az eszmecsere, a termékeny tudományos közélet. Magától azonban ez nem megy.

Pedig nagy szükség volna rá. Ókortudományunk közéletében ugyanis a tudományos szempontok egyre gyakrabban háttérbe szorulnak. Micsoda tudományos közélet az, ahol némelyek nem írnak X folyóiratba, csak Y-ba, mások viszont fordítva? Micsoda tudományos közélet az, ahol csak Z iskola számít tudományosnak, Q nem, és fordítva? Micsoda tudományos közélet az, ahol az emberi rokon- vagy ellenszenvet nem tudjuk megkülönböztetni a tudományos értékeléstől? Hogy ez nem csak a magyar ókortudományban van így, hanem több más tudományterületen is, az nem ad fölmentést. A bírálat, a vita, a „trónkövetelő” fiatalok oroszlánköröm-mutogatása biztosítja a nemzedékek közti folytonosságot. A bírálat, a vita, az eszmecsere (akár a rögeszmecsere) mégiscsak valamilyen párbeszéd kezdetét jelenti az egymással szót nem értők között, amelyben nyilván soha senki nem fogadja el teljesen, amit a másik mond, de a válaszfalak mégis repedeznek. A folyóiratok kritikai rovatának megelevenedése – ha valóban tárgyilagos, kritikai tartal-

mú, s nem érzelmi gesztusgyakorlás – egész tudományunk megelevenedését indíthatná el.

A másik kérdéskör, melyben egy gondolatot fel kívánok vetni, az egyetemi oktatás. A latin a középiskolai oktatásból kiszorulóban van. Nem akarjuk ezt tudomásul venni, hivatkozva statisztikákra, más országok példáira – nálunk jelenleg mégis ez a helyzet. Kérdés, hogy ilyen helyzetben helyes-e az egyetemi latinoktatás középpontjába még mindig a tanárképzést állítani? Nem kellene-e inkább a tudósképzésre áttérni? Helyes-e a közepes eredményeket elérőket átengedni, nem lenne-e helyesebb csak, vagy elsősorban a tudományos pályára alkalmasokkal foglalkozni? Utóbbi esetben pedig helyes-e egy egész évet (vagy többet) „kedvcsinálással” (mindenből egy kicsit, semmit alaposan) eltölteni? Valamikor az ötvenes évek elején, mikor olyanok mentek az orosz szakra, akik egy szót sem tudtak oroszul, egy éven át egyebet sem csináltak, mint nyelvet tanultak, s mikor megtanulták, mehettek tovább. Töttössy tanár úr úgy képzett indológusokat, hogy irlagmatlanul elbűcsűztatta azokat, akik nem feleltek meg. Tanítványai viszont Oxfordban is kitűnően megállják a helyüket. A klasszika-filológiában ma valami hasonlót kellene csinálni: egy évig csak latin és görög nyelvet tanítani, és azt alaposan és megtanítani, hogy azután szilárd alapja legyen a tudósképzésnek.

Tudom, komoly ellenvetéseket lehet tenni (vannak későn érők; nem lesznek hallgatóink, megszüntetik a tanszékeket, elbocsájtják az oktatókat, stb.), ezek mind igazak. Mégis kérdés, hogy megengedhetjük-e, hogy az egyetemeken nagy számban olyan személyeket képezzünk, akik a jelenlegi kétéves latinoktatás és valamilyen latinpótló követelményeinek megfelelnek, de egyre kevésbé lesz szükség rájuk. Vagy elsősorban tudósokat kellene képeznünk, ha ilyenek nyilván kevesebben lesznek is. Viszont megtalálják és megállják a helyüket a tudományos életben.

Mindezeket csak megfontolásra ajánlom, de megfontolásra igenis ajánlom.

Ritoók Zsigmond